

Костенко О. Г.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

КОНЦЕПТ «КРАСА» У ТВОРЧОСТІ ІВОН БОЛАНД (ВІРШ «ANOREXIC»)

Роботу присвячено концепту «Краса» у творчості Івон Боланд на прикладі вірша Anorexic, в якому проаналізовано саме поняття концепту «краса», й розглянуто його приклади вираження у творі. За допомогою проаналізованих останніх досліджень про концепт «краса» в художніх текстах вдалося встановити різні тлумачення краси, які відрізняються в різних національностях. Анорексія популярна здебільшого в західних країнах, тому більшість поетів, які згадують у своїй творчості анорексичне тіло, походять саме з західних країн. Стаття розглядає перед концептуальну основу (етимологічний шар і архетип) концепту краси у вірші «Anorexic», структурує його номінативний простір у вигляді відповідного лексико-семантичного поля, моделює фреймову структуру концепту «краса» з урахуванням типу зв'язків між слотами, виявляє образно-ціннісні характеристики концепту, встановивши діапазон концептуальних метафор і типи метонімічних перенесень, визначає категоріальні ознаки краси. Серед сучасних творів більшість письменників звертаються до поняття краси й сфокусовують весь свій твір на міфах про красу. Розглядаючи історію Адама і Єви, різні релігії сприймають красу по-різному.

У статті реконструйовано ознаковий концепт естетики «краса», вербалізований лексичними засобами англійської мови, визначено його зміст, структуру й напрям трансформацій. Краса – лінгвокультурний телеономний універсальний концепт, який репрезентує одну з вищих універсальних цінностей людства; його синкретична природа полягає в нерозривності поняттєвого – ціннісного – образного складників. Семантичний простір лексем, що об'єктивують концепт краса, сформований наступними фразами: witch, burning, starved, curvless, skin and bone, Thin as a rib, a claustrophobia, a sensuous enclosure, sinless, foodless, angular and holy, hips and breasts, lips and heat, sweat and fat and greed. Образний складник концепту актуалізовано в художньому дискурсі засобами концептуальної метафори. Концепт «краса» еволюціонує за типом кладогенезу.

Ключові слова: концепт, краса, анорексія, аналіз, образ.

Постановка проблеми. Поняття краси пов'язане з панівною культурою, яку здійснюють друковані чи візуальні ЗМІ. Жінки хотіли б збільшити груди й пройти косметичну операцію, оскільки в цьому є одержимість. Жінки хотіли б залучити чоловіків для виживання (мати частку в ресурсах чоловіків для них та їхніх дітей). Це досить справедливо. Тим часом, люди в різних куточках світу мають різні поняття краси.

Люди схильні сприймати людей у своїй культурі як найпрекрасніших, тому люди в різних культурах, як правило, мають різні уявлення про красу. У деяких африканських країнах велике тіло та великі сідниці вважатимуться прекрасними для жінок. У західних країнах спостерігається тенденція, щоб жінки голодували, щоб відповідати поняттю того, що прекрасне (худе або струнке). Тож судити інших по одній сукупності понять – неправильно. Спробуємо ввести поняття культурного етноцентризму та релятивізму. Більшість з нас винні в етноцентризмі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Знання носіїв мови про красу людини концентрує в собі лінгвокультурний концепт КРАСА – один з базових концептів англомовної картини світу, що належить до світоглядних універсалій. Поняття краса людини (далі – КРАСА) як соціально-культурна цінність, що вивчалась із давніх часів (Арістотель, Платон та інші), перебуває у полі зору сучасної філософії, психології, соціології (К. Діон, У. Еко, Г. Коулі, Дж. Ланглуа, Л. Н. Столович). КРАСУ витлумачують через калокагатію у комплексі зовнішньої та внутрішньої досконалості, як вищу універсальну цінність поряд з ДОБРОМ та ІСТИНОЮ. Сучасна криза і знецінення культурної традиції стимулюють нагальне переосмислення змісту КРАСИ, ступеню та тенденцій її історичних трансформацій. У лінгвістиці виявлено окремі концептуальні ознаки концепту КРАСА в сучасній англійській (Ю. В. Мещерякова, Н. Д. Садовська), українській (О. М. Цапок),

німецькій (Н. В. Летуновська, Н. В. Попова), російській (М. А. Аверіна, Ю. В. Клінцова, Хуа Лі), китайській (А. О. Пак) та інших мовах (Ф. А. Бербекова, Ф.Н. Гукетлова); метафоричні засоби актуалізації концепту (К. В. Сборошенко), деякі його гендерні особливості (М. О. Каратишова). Однак проблеми змісту, структури, способів номінації концепту ще вимагають детального опрацювання, тоді як цивілізаційно важливі питання концепту КРАСА у творчості Івон Боланд “Аногехіс” розглянуті дуже стисло.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає у визначенні змісту, структури та трансформацій концепту КРАСА, вербалізованого засобами англійської мови в художньому творі. Поставлена мета передбачає необхідність розв’язання таких завдань:

- розкрити перед концептуальну основу (етимологічний шар і архетип) і визначити місце концепту КРАСА у вірші «Аногехіс»;
- установити ім’я концепту КРАСА та структурувати його номінативний простір у вигляді відповідного лексико-семантичного поля;
- змоделювати фреймову структуру концепту КРАСА з урахуванням типу зв’язків між слотами;
- виявити образно-ціннісні характеристики концепту КРАСА, встановивши діапазон концептуальних метафор і типи метонімічних перенесень;
- визначити категоріальні ознаки КРАСИ як члена таксономічної категорії ВИЩІ УНІВЕРСАЛЬНІ ЦІННОСТІ;
- виокремити інваріантні та діахронічно варіативні концептуальні ознаки КРАСИ.

Виклад основного матеріалу. У “Stealing the Language” Алісія С. Острайкер заявляє, що один з найкращих способів визначити, що твір написаний поетесою – яку вона визначає як «жінку, заперту в сентиментальність» – це знайти той факт, що «вона уникає анатомічних посилань» [7, ст. 3]. Традиційні соціальні міркування тіла спонукали жінок уникати будь-яких посилань на власні тіла та сексуальність у своїх творах, якщо вони хочуть увійти в публічну сферу «високої культури». Проте сучасні жінки-письменниці, реагуючи на цю репресивну ідеологію, заливають сторінки своїх оповідань та віршів шиями, стегнами, грудьми, губами та стегнами; жіноче тіло стає самим текстом, палімпсестом для розшифровки, корисним інструментом для вираження жіночої ідентичності та перетворення приватного і конкретного у щось публічне.

Повне уникнення жіночої форми в літературному середовищі визначається культурним фоном,

в якому бінарні протилежності, такі як природа / культура, плоть / дух чи тіло / розум, були всебічними та задушливими характеристиками. У іудеохристиянській традиції історія раю шанується як історія походження світу і як походження нас самих. З того часу, як біблійна Єва у своєму акті непокори відхилила авторитет, відкусивши яблуко від Дерева Знань, жінки ототожнюються з менш прихильними сторонами цих дихотомій: володарями небезпечної сексуальності та спокусливих форм, які можуть зруйнувати людство. У своєму дослідженні про жінок та релігію в Кельтській Ірландії Мері Кондрен пише, що:

Незважаючи на суперечності, історія про Адама та Єву мала широкі наслідки, які сильно вплинули на поведінку з жінками в суспільстві. Жінки ототожнюються з Євою, символом зла, і досягати святості можна лише шляхом ідентифікації з Дівою Марією, протилежною Єві. Але це неможливе завдання, оскільки нам кажуть, що сама Марія «зачалась без гріха», і коли вона народила Ісуса, залишилася дівою. Щоб досягти повної святості, жінкам доведеться відмовитись від своєї сексуальності, символу своєї ролі спокусників та засобів, якими вони перетягують чоловіків зі своєї висоти. Секс і духовність стали полярними протилежностями в християнському вченні [3, ст. 5].

В “Аногехіс” [6] ірландська поетеса Івон Боланд вивчає матір Біблії та порівнює її з аноректичною, яка прагне стати такою худою, щоб знову скотитися до ребра Адама, зникаючи таким чином з фізичної сфери взагалі. Цей своєрідний перегляд міфу про Єву не лише пов’язує Боланд з усіма жінками, які у своїх переписах намагаються виправити спотворене уявлення про те, що історія створення Буття передбачила їх: стратегія також має особливе значення в країні, де впровадження християнства означало зникнення традиції відверто сексуальних, сильних і незалежних кельтських богинь, країна, де уявлення про жіночу плоть все ще мають зневажливі конотації. Боланд пише:

Плоть еретична. / Моє тіло – відьма. / я це спалю [6].

Ця анорексична Єва формулює розбиття плоті / духу на своєрідний ритуал відьом, який змушує її знищити власне тіло, щоб знову досягти чистоти. Її тіло – «відьма», жива сутність, яку духовна сторона головної героїні розглядає як ворога, як перешкоду в її тязі до прощення. Кінцевим наслідком такої ідеології є процес само голодування, який призведе до абсолютного заперечення її жіночого тіла і, отже, її жіночого «я».

Часте тлумачення проступку Єви як чисто сексуального обов'язково визначає жіночу плоть як «корумповану і тлінну; вона за своєю суттю грішна і по суті є предметом змін і смерті» [7, ст. 97]. Ті ж переконання, які змушують анорексичну Єву Боланд заявляти, що її «плоть єретична» перетворили святих жінок середньовічних часів у те, що Рудольф М. Белл назвав «святим анорексиком» [2, ст. 139].

Анорексична поведінка, яку проявляє Єва, яка може похвалитися такими концептами краси як «голодна і крива», «шкіра та кістка», переплітається з потужним ідеологічним дискурсом, який зображує людину створену Богом за власним образом. Якщо чоловічість була бажаним станом духовного вдосконалення, то досягнення такого стану обов'язково повинно було доповнюватися паралельною схожістю з чоловічою фізичністю. Голодувати, доводити себе до смерті було обов'язковою умовою, щоб пройти крізь ворота раю, які були б назавжди закриті. Це благословенний обряд проходження, і «Anorexic» Боланд, що входить у збірку поетеси «В її власний образ», іронічно уособлює патріархальний дискурс маскулювання жіночого тіла в пошуках чистоти до падіння. Як пише Боланд:

у роздвоєне темне / на пітонові потреби / піднесення до стегон і грудей / і губи, і тепло /, і ніт, і жир, і жадібність.

Одним з аспектів, що робить вірш Боланд актуальним для сучасної культури, є його інтерпретація стрункої та кривої Єви, яка виходить за рамки сприйняття голоду як процесу очищення та пов'язує дружину Адама не лише із середньовічними монахинями та святими, а й із сучасними пацієнтами, хворими на анорексію.

Коли Бог покарав Єву за її непослух, він зробив це чисто фізично. У той час як Адам отримав приховане благословення працювати, щоб заробити на життя і тому був назавжди прив'язаний до світу творіння, Єва була пов'язана з менструацією (в народі відомою як «прокляття») і продовженням життя.

І свята анорексія, і нервова анорексія виражають більше, ніж соматичне захворювання, можливість пацієнтів отримати контроль над розвитком свого тіла. Однак їхні стратегії розширення можливостей містять патріархальні інтереси й можуть врешті-решт призвести до самознищення. Іронічне само відхилення Єви у вірші Івон Боланд засуджує традиційні міркування про тіло і заявляє про право на самовизначення, інтегруючи жіночу сексуальність у жіночу ідентичність. Цей доказ

має особливе значення в Ірландії, де поетична традиція, як правило, зводить жіночі тіла до емблем націоналістичного підприємства, перетворюючи їх на узагальнення, а отже, позбавляючи їх ідентичності. У своєму цитованому нарисі «Вид шраму» Івон Боланд висвітлює небезпеку використання жіночого тіла як абстрактного символу в політичній пропаганді.

«Anorexic» – це ще один приклад клаустрофобних визначень, накладених ззовні тіла. Поема Боланд сформулювала необхідність переписати жіноче тіло на літературу та розглянути це не як перешкоду, а важливий аспект жіночого «я». Між рядками ми можемо почути голос Єви, який стверджує її право з'їсти яблуко і, нарешті, претендуючи на її право бути.

В «Anorexic», від Івон Боланд, доповідач обговорює вплив її сексуальної ідентичності на її власне зображення, як дослівно, так і метафорично зображуючи вплив на жіночий організм через анорексію. Образ і символізм християнської моралі, сексуальності та гріха можна знайти паралельно описам оратора про голод, голодування та їжу. Характеризуючи її тіло як засіб для гріха, спокуси та жадібності, лаконічно посилюючи покарання заперечення голоду, оскільки воно надає однозначне значення між спокусою, сповненням та «потом, жиром та жадібністю» [2, ст. 142]. Анорексія зображена образними та буквальними уявленнями про самоозброєння мовця внаслідок глибоко розбитої відрази до її сексуальної ідентичності.

Образи, представлені доповідачем, підкреслюють вплив християнської моралі на її самопредставлення, отже, руйнуючи її фізичність – а саме її геніталії для пошуку викупу. Історія Адама і Єви збігається з рядками 19–27 і продовжує зображувати її зневагу до патріархального зобов'язання:

Thin as a rib I turn in sleep. My dreams probe a claustrophobia a sensuous enclosure. How warm it was and wide once by a warm drum, once by the song of his breath and in his sleeping side. [6] – *Худа, як ребро, я поринаю в сон. Мої сни випробовує клаустрофобія, чуттєвий вольєр. Як тепло було і широко, колись теплим барабаном, раз піснею його дихання та його сплячої сторони* [6].

Осуджуючи себе як нащадка спокуси, оратор знищує її груди, стегна та здоров'я протягом усієї поеми голодуванням, щоб контролювати спокусу та гріх, пов'язаний із її сексуальною ідентичністю, прагнучи шукати святості. Відповідно до першого рядка, «Плоть єретична», оратор співвідносить її тіло з гріхом і підживлення цього сприяло б цьому гріховному акту живлення.

Заперечуючи голод, оратор метафорично співвідносить це як жертву для досягнення досконалості, розділяючи її душу і тіло; крім того, чоловіча та жіноча дихотомія, яка викликає її прокляття. Ця, нанесена собі, хвороба, яка фізично спричиняє слабкість і занурює її у стан сну, навпаки, дає їй змогу, контролювати свої бажання і свідомо відкидати спокуси. Сприймаючи її самозречення як знак сили, її свідчення проти змалювання жінки як слабкої виявляються через її опір потребам її організму. Тілесне зниження мовця стає розлюченим опором підданому, який вона переживає як жінка; отже, віддаванню свого незалежного фізичного існування стражданням, яке воно охоплює, як представлено у важкому, лаконічному виборі слова:

Only a little more, only a few more days sinless, foodless, I will slip back into him again as if I had never been away. Caged so I will grow angular and holy past pain. [6] – Лише через трохи, лише через кілька днів безгрішна, позбавлена їжі я знову заскочу в нього так, ніби мене ніколи не було. У клітці я буду нароцувати свій кутовий і святий минулий біль [6].

Надзвичайна відроза до власного образу оратора, як зображено в “Anorexic”, характеризується суворою розлукою між її розумом і тілом. Ідентифікація себе зі своєю хворобою каталізує її ненависть як незадовільну підтримку краси та розширення можливостей. В рамках цієї ненависті доповідач сприймає своє рішення відмовити собі в корисності як контрольний засіб для досягнення почуття вартості та досягнення:

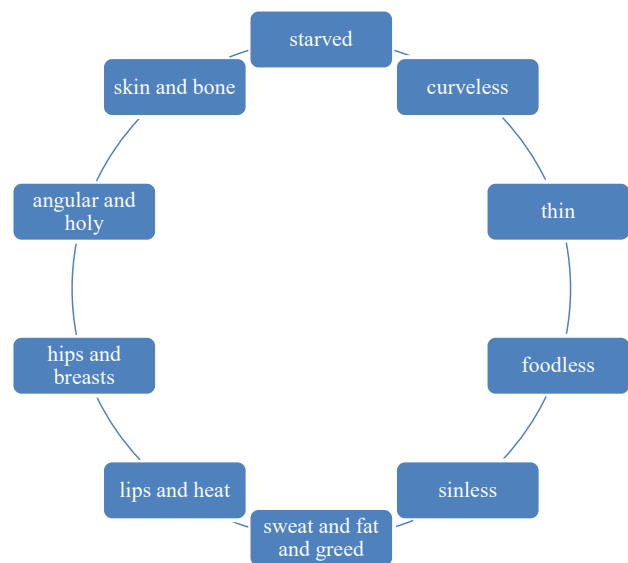
*Flesh is heretic.
My body is a witch.
I am burning it.
Yes I am torching
her curves and paps and wiles.
They scorch in my self denials* [1–6].

*Плоть єретична.
Моє тіло – відьма.
Я це спалюю.
Так, я горю
її криві, папи та підлітки.
Вони палають в моїх самозапереченнях* [6].

Прославляючи її голод, ненависть та абразивну рішучість «спалити» свою плоть, щоб пока-

рати себе за жіноцтво, доповідач шукає відсторонення від тягаря сексуальної спокуси та краси, що зображує її груди, стегна та геніталії як паливо, що дасть змогу цей вогонь спалити. Коли вона відключається від свого фізичного зобов'язання, вона прагне її спрощення як просто кістки, здатної повернутися до свого походження, звільненого від гріха.

В результаті проведеного аналізу можна сформулювати концепт краси в даному творі у вигляді наступного зображення:

Висновки і пропозиції. Конструкт “Anorexic” Івон Боланд є лірично приглушеним, палким свідченням розпачу мовця до себе та її збігом моральних зв’язків, що ще більше запалює її уявлення. Її маніфест знищити себе – це добродесний вчинок, який поряд із її відмовою від голоду, виражається у всьому символізмі та актуальності голоду. Цей акт розчленованості в поєднанні з нагородою за досконалість та святість несе оратора через її заперечення, спокуси, самотніть та хворобу.

Застосований підхід, запропонована й апробована методика аналізу зумовлюють перспективність їх залучення для випрацювання типології концептів (як синкретичних, так і інших типів), а також для дослідження варіювання концептів за різними параметрами – діахронічним і міжкультурним, що сприятиме розбудові історико-когнітивного та компаративного напрямів лінгвокогнітивних студій на матеріалі англійської, української та інших мов.

Список літератури:

1. Довганюк Е. В. Етнокультурна специфіка метафоричної об'єктивації концепту ВРОДА (на матеріалі англійської та української/російської мов). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов»*. 2014. № 1103. Вип. 78. С. 35–40.
2. Довганюк Э. В. Концепт BEAUTY/КРАСОТА в англоязычной лингвокультуре: понятийная составляющая. *Научный вестник Международного гуманитарного университета. Серія «Філологія»*. Одесса, 2015. Вип. 14. С. 139–142.
3. Довганюк Э. В. Концепт КРАСОТА в лингвистических студиях. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов»*. 2015. Вип. 81. С. 236–243.
4. Довганюк Е. В. Историчні трансформації концепту КРАСА, вербалізованого лексичними засобами англійської мови. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов»*. 2017. Вип. 85. С. 81–87.
5. Довганюк Э. В. Предконцептуальные характеристики концепта КРАСОТА в английской картине мира. *Science and Education a New Dimension. Philology*. Budapest, 2017. V. 33. Issue 123. P. 24–27.
6. Boland E. Anorexic. *Read a little poetry* : web-site. URL: <https://readalittlepoetry.wordpress.com/2012/01/05/anorexic-by-eavan-boland/>.
7. *Stealing the Language: The Emergence of Women's Poetry in America*, Beacon Press, 1986. 315 p.

**Kostenko O. H. THE CONCEPT OF “BEAUTY”
IN THE WORK OF EAVAN BOLAND (POEM “ANOREXIC”)**

The work is devoted to the concept of “Beauty” in the work of Yvonne Boland on the example of the poem Anorexic, which analyzes the concept of the concept of “beauty” and discusses his examples of expression in this work. Recent studies of the concept of beauty in artistic texts analyzed have succeeded in establishing different interpretations of beauty that differ from nationality, such as anorexia, which is mostly popular in Western countries, so most poets who mention anorexic body in their work come from Western countries. In particular, the article examines the pre-conceptual basis (etymological layer and archetype) of the concept of beauty in the poem “Anorexic”, structures its nominative space in the form of a corresponding LSP, simulates the frame structure of the concept of beauty taking into account the type of connections between slots, reveals the figurative and value characteristics of this concept, determining the range of conceptual metaphors and types of metonymic transferences, determines the categorical signs of beauty. Among contemporary works, most writers refer to the concept of beauty and focus their entire work on the myths of beauty, examining the history of Adam and Eve, different religions perceive beauty in different ways. The article reconstructs the characteristic concept of aesthetics of beauty, verbalized by lexical means of English, defines its content, structure and direction of transformations. beauty is a linguistic and cultural tele-universal concept that represents one of humanity's highest universal values; its syncretic nature lies in the continuity of the conceptual – value – figurative constituents. The semantic space of tokens objectifying the concept of beauty, formed by the following phrases: witch, burning, starved, curveless, skin and bone, Thin as a rib, a claustrophobia, a sensuous enclosure, sinless, foodless, angular and holy, hips and breasts, lips and heat, sweat and fat and greed. The figurative component of the concept is actualized in artistic discourse by means of conceptual metaphor. The concept of beauty evolves by type of cladogenesis.

Key words: concept, beauty, anorexia, analysis, image.